

tasdik eden bir menşur gönderdi. Emîr İsmâil, aynı yıl Talas'a Karluklar üzerine başarıyla sonuçlanan bir sefer düzenledi. Talas'ın Türk emîriyle dihanların çoğu bu sefer sırasında müslüman oldu. Büyük bir kilise camiye çevrildi ve hutbe Halife Mu'tazid-Billâh adına okundu. Yine aynı yıl Üşrûsene Sâ mânî topraklarına katıldı.

Bu arada Mu'tazid-Billâh, İran'da hâkimiyetini genişleten Saffârî Emîri Amr b. Leys'in baskısıyla Emîr İsmâil'i Mâverâ-ünnehir valiliğinden azledip yerine kendisini tayin ettiğine dair bir menşur göndermek zorunda kaldı. Bunun üzerine Amr b. Leys İsmâil'i itaate davet etti. İsmâil bu daveti savaş sebebi sayarak tepki gösterince Amr Mâverâünnehir'i ona bırakmaya razı oldu. Fakat İsmâil, Amr'ın elçilerini kabul etmeyip geri gönderdi. Bu duruma sinirlenen Amr Ceyhun kıyasına iki ordu sevketti. Emîr İsmâil de 20.000 askerle birlikte Ceyhun'u geçti. Yapılan savaşı İsmâil kazandı. Bir yıl sonra iki ordu tekrar karşı karşıya geldi. Ceyhun'u geçip Belh şehrini kuşatan Emîr İsmâil Amr'ı esir aldı (15 Rebülâhîr 287 / 19 Nisan 900). Onun bu zaferi halifeyi rahatlatı ve kendisini Horasan emîri olarak tanıdı. İsmâil halifenin isteği üzerine Amr'ı Bağdat'a gönderdi. İsmâil'in son yılları, Cürcân ve Taberistan'da Zeydî imamlarla mücadele ile geçti. Bu yıllarda gücünü Kuzey İran'dan batıya doğru genişletmeye çalıştı. Mâverâünnehir'e bozkırlardan ulaşan büyük bir Türk topluluğunu İslâm ülkelerinden gelen gönüllülerin de yardımıyla geri püskürttü (291/904).

İran'ın bütün Kuzey vilâyetlerini hâkimiyetine alan Emîr İsmâil ömrünün sonuna kadar Abbâsîler'e bağlı kaldı. Onun devrinden itibaren Buhara büyük bir idarî ve kültürel merkez haline geldi. Buhara'da bir saray inşa edildi. 178 (794-95) yılında Vali Fazl b. Yahyâ el-Bermekî tarafından yaptırılan cuma camisini tamir ettirdi ve genişletti (290/903). 280 (893) yılından itibaren çoğunluğu bakır olmak üzere Şâş, Semerkant, Enderâb ve Nişâbur'da sikke darbettirdi.

Sâ mânî Devleti'nin gerçek kurucusu ve hânedanın en önde gelen şahsiyeti olarak kabul edilen Emîr İsmâil 14 Safer 295 (24 Kasım 907) tarihinde vefat etti. Ölümünden sonra kendisine "emîr-i mâzî" ve "emîr-i âdil" lakapları verildi. Yerine oğlu Ahmed geçti. Buhara'da ona izafe edilen türbenin Sâ mânîler'in daha sonraki bir dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), X, 30, 34, 67, 68, 77, 81, 83-84, 88, 94, 96-97, 116, 137; Nerşahi, *Târîh-i Buğhârâ* (nşr. Ch. Schefer), Paris 1892, s. 75-91; Gerdîzî, *Zeynû'l-ahbâr*, Tahran 1327, s. 11-15, 21; *Târîh-i Sîstân* (nşr. Bahâr), Tahran 1314 hş., bk. İndeks; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Köymen), s. 19, 24-27, 203; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 200-201; Beyhakî, *Târîh* (Behmenyâr), s. 68-69; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 161, 262-263; VI, 424-428; R. N. Frye, *Bukhara: The Medieval Achievement*, Norman 1965, s. 38-49; a.mlf., "The Sâ mânîs", *CHIr.*, IV, 136-161; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I, 310-311; W. Barthold, *Turkestan Down to the Mongol Invasion*, London 1977, bk. İndeks; a.mlf., "İsmail", *IA*, V/2, s. 1111; C. E. Bosworth, *The History of the Saffarids of Sistan and the Maliks of Nimruz (247/861 to 949/1542-43)*, California 1994, s. 121-122, 201, 210-211, 220-234; a.mlf., "İsmâ'îl b. Aḥmad", *El²* (İng.), IV, 188-189; a.mlf., "Esmâ'îl b. Aḥmad b. Asad Sâ mânî", *Elr.*, VIII, 636-637.

SADİ S. KUCUR

İSMÂİL ÂSİM EFENDİ

(bk. ÂSİM EFENDİ, Çelebizâde).

İSMÂİL b. AYYÂŞ

(إسماعيل بن عياش)

Ebû Utbe İsmâil b. Ayyâş
b. Süleym el-Himsî
(ö. 181/797)

Hadis hâfızı.

108'de (726-27) dünyaya geldi. 102 (720), 105 (723) ve 106'da doğduğu da zikredilmiştir. Benî Ans'in mevlâsı olduğu için Ansî nisbesiyle de anılır. Babasından miras kalan 4000 dinarın tamamını hadis öğrenmek için harcadı. Dimaşk'ta Muhammed b. Ziyâd el-Elhânî, Zübeydî, Hicaz'da Medine Kadısı Ebû Tuvâle, Zeyd b. Eslem, Mûsâ b. Ukbe ve Yahyâ b. Saîd el-Ensârî gibi âlimlerden hadis öğrendi. Dimaşklî âlimlerin rivayetlerini en iyi bilen birkaç muhaddisten biri oldu. Hz. Ali hakkında iyi duygular beslemeyen Dimaşklî hemşehrilerine onun faziletlerine dair hadisler rivayet ederek bu kanaatlerini değiştirdi. Çok hadis rivayet ettiği için Bağdat'ta Halife Mansûr tarafından Hizânetü'l-kisve'nin başına getirildi (Hâtîb, VI, 221). Kendisinden hocaları A'meş, İbn İshak ve Süfyân es-Sevrî ile Hayve b. Şüreyh, Leys b. Sa'd, Abdullah b. Mübârek, Yahyâ b. Maîn ve diğerleri rivayette bulundular. Dâvûd b. Amr onun 30.000 rivayeti ezberlediğini, bunları bir kitaba bakmadan naklettiğini belirtmiş, Ali

b. Medînî ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddisler, Velîd b. Müslim ve İbn Lehîa ile İbn Ayyâş'ın Dimaşklîlar tarafından rivayet edilen hadislerde otorite olduklarını ifade etmişlerdir. Buhârî ve Ebû Bişr ed-Dûlâbî de onun hemşehrilerinden rivayet ettiği hadisleri sahih, diğer rivayetlerini güvenilir kabul etmişlerdir. Yahyâ b. Maîn ile Fesevî, İbn Ayyâş'ın sika, Nesâî ise zayıf olduğunu, İbn Hibbân da rivayetlerinde hata ettiğini belirtmiştir. Ebû İshak el-Fezârî onun hadislerinin yazılmasını tavsiye ederken Ebû Hâtîm er-Râzî bu görüşü paylaşan bir başka âlimin bulunmadığını söylemiştir. Zehebî ise İsmâil b. Ayyâş'ın Hicazlılar'la Iraklılar'dan rivayet ettiği hadislerle ihticâc edilemeyeceğini, ancak Dimaşklîlar'dan yaptığı rivayetlerin hasen sayılabileceğini, bunları nakzeden daha kuvvetli bir rivayet mevcut olmadığında onların delil olarak kullanılabileceğini kaydetmiştir.

İsmâil b. Ayyâş hakkında farklı kanaatlerin ileri sürülmesinin sebebi, Hicazlı ve Iraklı muhaddislerden hadis yazdığı kitaplarını kaybettikten sonra onlardan yaptığı rivayetlerde yanılmasıdır. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'ye dahil dört sünen ile Buhârî'nin *Ref'û'l-yedeyn fi's-salât*'ında yer alır. Sünnete bağlı, cömert, vakur bir kimse olduğu belirtilen İsmâil b. Ayyâş 8 Rebülevvel 181'de (10 Mayıs 797) vefat etti. Onun aynı yıl cemâziyelevvelde (temmuz) veya bir yıl sonra öldüğü de zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 36; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 369-370; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 172; Ukaylî, *ed-Du'afâ²*, I, 88-90; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, I, 191-192; İbn Hibbân, *el-Mecrûhin*, I, 124-126; İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 288-296; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 221-228; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, III, 42-43; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 253-255; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ²*, VIII, 312-328; a.mlf., *el-İber*, I, 215-216; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, I, 321-326.

SELAHATTIN POLAT

İSMÂİL BEY, Gutgaşınılı

(1806-1861)

Azerbaycanlı Türk yazarı.

Eski adı Gutgaşın olan Oğuz şehrinde doğdu. Babası Nasrullah Sultan ve dedeleri, o dönemde Azerbaycan'ın Şeki Hanlığı'na bağlı olan Gutgaşın'ın beyleri idiler. İlk tahsiline özel hocalardan aldığı derslerle başladı. Farsça ve Arapça'yı öğrenek Şark edebiyatını tanıdı. Bey ailesinden

olması sebebiyle askerliğe ilgi duydu ve 1822'den itibaren Kafkasya'daki Rus ordusuna yazıldı. Daha sonra Petersburg'daki askerî okulu bitiren İsmail Bey 1826-1828 Rus-İran, 1827-1828 Rus-Türk savaşlarıyla Dağıstan'daki çatışmalarla (1831, 1832, 1838) ve Türkmençay barış görüşmelerine katıldı. Polonya'da görev aldı (1834-1836), birçok askerî nişana lâyık görüldü. Topçu generalliğine kadar yükseldi. Rus askerî hizmetinden ayrıldığında Rus Çarı I. Nikola'nın özel emriyle kendisine ömür boyu maaş bağlandı.

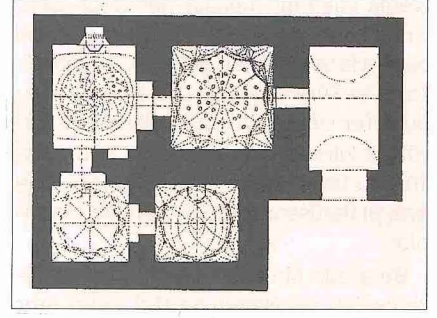
Kafkasya'nın ilk genel valisi olan General Vorontsov'un emri üzerine kurulan müslüman hanlıkların ve beylerin mülkiyet hakları ve beylerle köylüler arasındaki feodal ilişkilerin yeniden düzenlenmesi çalışmalarını yürüten komisyonda görev alan İsmail Bey, aynı zamanda Rusya İmparatorluk Coğrafya Cemiyeti'ne bağlı Kafkasya bölümüyle Kafkasya Köy Ekonomisi Teşkilâtı'nın üyesi olarak çalıştı. 1852'de karısı Bike Hanım'la birlikte hacca gitti. Ölümünde Oğuz şehrinde defnedildi.

Eserleri. 1. *Réched-bey et Sadète Chanime* (Varşova 1835). İsmail Bey'in Varşova'da askerî hizmette iken kaleme aldığı eser türü, muhtevası, üslûbu ve konusu bakımından yeni ve çağdaştır. Kitapta müellif doğduğu toprağa ve tabiata bağlılığı ana motif olarak kullanmıştır. Azerbaycan edebiyatında realizme bağlı bir millî şuurun uyanmasında ilk rolü oynayan bu eserden Mirza Feth Ali Ahundzâde belirli ölçüde etkilenmiştir. 2. *Yol Geydleri* (Bakü 1966). XIX. yüzyıl Âzerî Türkçesi'nin dikkate değer örneklerinden olan kitap, hac yolundaki yerler hakkında tarihî ve sosyolojik bilgiler yanında yer yer birtakım içtimai ve felsefî yorumları da ihtiva etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Feyzulla Gasızmzade, "İsmail Bey Gutgaşınlı", *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* (nşr. Azerbaycan CCR Elmler Akademiyası), Bakü 1960, II, 23-24; a.mlf., *XIX. Esr Azerbaycan Edebiyyatı Tarihi*, Bakü 1966, s. 168-175; Hidayet Efendiyev, *Azerbaycan Bedü Nesrinin Tarihinden*, Bakü 1963, s. 108-164; Yaşar Garayev, *Realizm: Sen'et ve Hegiget*, Bakü 1980, s. 56-58, 74; Halid Elimirzayev, *Bedü Hegiget Uğrunda*, Bakü 1984, s. 32-40; Selman Mümtaz, *Azerbaycan Edebiyatının Kaynakları* (haz. Rasim Tağıyef), Bakü 1986, s. 394-402; Yavuz Akpınar, "İsmail Bey, Kutkaşınlı", *TDEA*, V, 3.

YAŞAR GARAYEV

İsmail Bey Hamamı'nın planı

İSMÂİL BEY HAMAMI

İznik'te
XIV-XV. yüzyıllara ait
bir konak hamamı.

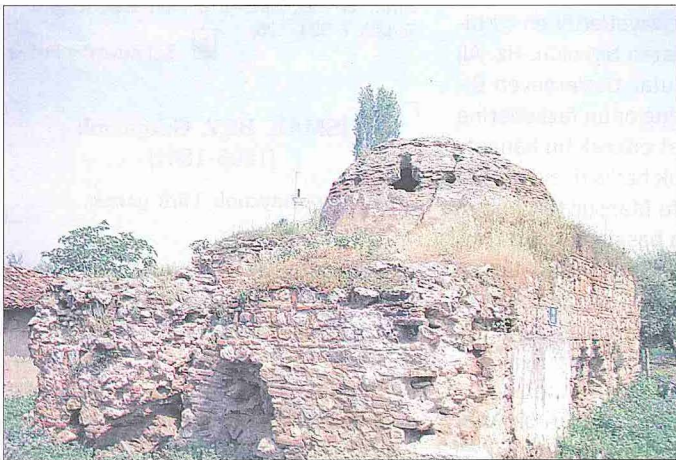
İznik'te Beyler mahallesi Sultan sokağında bulunmaktadır. Esasında özel bir hamam olarak yapılan ve türünde başka benzeri olmayan bu küçük esere hangi sebeple bu adın verildiği bilinmemektedir. Bazı yayınlarda rastlanan Selçuk Hamamı adı ise ilmi esastan yoksun bir yakıştırmadır. Türk özel hamam mimarisinde önemli bir yeri olan yapı, yakın tarihlere gelinceye kadar ilçenin fazla yerleşmeye sahip olmayan bir bölgesinde bulunuyordu. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde ve yükselişinin ilk safhasında önemli bir yeri olan Çandarlılar ailesinin merkezi İznik olduğuna göre burada geniş bir konakları veya büyük ihtimalle bir sarayları vardı. Nitekim Çandarlılar'dan İbrâhim Paşa'nın İznik'teki sarayı, II. Murad'ın kaçan şehzadesi Mustafa Çelebi'nin 1422'de sığınağı olmuştu. İsmail Bey Hamamı'nın da bugün hiçbir izi kalmadığına göre herhalde ahşaptan olan bu sarayın hamamı olmasına ihtimal verilir. Bu duruma göre XIV veya XV. yüzyıla ait ol-

duğu kabul edilen yapının taş ve tuğladan karma duvar örgüsü de böyle bir tahmini destekler.

Günümüze harabe halinde gelen yapının sanat bakımından değeri ilk defa K. Klinghardt tarafından farkedilerek rölevelleri 1927'de basılan eserinde yayımlanmıştır. Daha sonra Ali Sâim Ülgen ve Katarina Otto-Dorn, İznik hakkındaki makale ve kitaplarında esere geniş yer ayırarak resim ve rölevellerini neşretmişlerdir. Ayrıca İznik'e ve Türk sanatına dair kitaplarda bu hamam ihmal edilmemiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda birkaç defa el değiştiren, bütün eski eserleri tahrip edilen ve halkı uzaklaşan İznik, 1950'li yıllardan itibaren yeniden canlandığında evvelce etrafı boş ve tarla halinde olan hamam da yerleşme bölgesinin içinde kalmış, bu arada ilgilenilmediği için büyük ölçüde hava şartlarından olduğu kadar insan eliyle de zarar görmüştür. Ancak 1995 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yok olmasını önlemek için bazı tedbirler alınmıştır. Fakat bunların yeterli olduğu söylenemez. Hamamın harabesi bir koruyucu sundurma altına alınmış, ayrıca dış tarafında bir kazı yapılarak su yolu tesbit edilmiştir.

Hamamın herhalde ahşap olan soyunma yeri mevcut değildir. Batı cephesi önünde duvarların devamına işaret eden kalıntılar bulunmaktadır. Burada ince uzun, koridor şeklinde bir mekânın yer aldığı ve girişinin de kuzeyden olduğu tahmin edilmektedir. Klinghardt güney cephedeki dikdörtgen, üstü beşik tonozla örtülü mekânın giriş holü olduğunu sanmıştır. Halbuki hiçbir süslemesi olmayan bu mekânın kazan (su haznesi) ve külhan olduğu Ülgen ve Otto-Dorn tarafından belirtilmiştir. Bu bölümün dış duvarında

İsmail Bey
Hamamı -
İznik